

EKFRÄMJANDETS EXKURSION OCH ÅRSMÖTE I ÖSTERGÖTLAND 2004

Lars Dahlé

Nästan 1/3 av medlemmarna i Ekfrämjandet - 75 personer - mötte upp vid Vätterns strand i parken kring Vadstena klosterhotell torsdagen den 9 september. Exakt på slaget 13.00 krånglade den annars så förträffliga högtalaranläggningen som i många år varit en pålitlig följeslagare under Ekfrämjandets excursioner. Den fördröjning av starten som detta medförde gjorde å andra sidan att några sista minuten deltagare hann fram och ingen behövde missa inledningen.

Ordförande *Arne Mirton* hälsade excursionisdeltagarna välkomna. Årets excursion hade förlagts till Östergötland eftersom styrelsen tyckte det kunde vara dags att nu tio år senare återkomma till det län där Ekfrämjandets jubileums-excursion (den 50:e) hölls 1994. Arne lämnade därefter över ordet till den nytillträdde länsjägmästaren på Skogsvårdsstyrelsen (SVS) i Östra Götaland, *Ove Arnesson* som hälsade excursionisdeltagarna välkomna. Ove höll en föredömligt kortfattad inledning och konstaterade bl.a. att Östra Götaland omfattar Östergötland och Kalmar län. Kalmar län är det ekrikaste länet i landet. Av virkesförrådet i Kalmar län är 19 % löv och ca en tredjedel av lövet är ek. I Östergötland är det 18 % löv och eken utgör där knappt en tiondel. Det skiljer också när det gäller var i landskapet eken finns. Medan eken i Kalmar län företrädesvis finns i skogsmarken så är det i hagmarken man finner Östergötlands ekar. Ove beklagade

att han p.g.a. andra viktigare (?) åtaganden inte skulle kunna vara med båda dagarna och därför valt ut *Kristian Svedberg*, skogsvårdschef vid SVS, som excursionsvärd. Ove passade den för stunden fungerande mikrofonen vidare till Kristian som först klarade ut en del av de praktiska detaljerna kring excursionen. Därefter vidtog ett kortare upprop för att klara ut fördelningen mellan bil- och bussåkare. Deltagarna försågs även med en excursionsmapp där de båda dagarnas olika excursionspunkter fanns beskrivna förutom kartmaterial och deltagarförteckning. (Då excursionsmappen innehåller objektiva fakta om excursionspunkterna har författaren till detta referat valt att inte upprepa dem här utan mer koncentrera referatet på det som inte står i mappen). Trots att det inte rörde sig om mer än en buss och 5-6 bilar lyckades referatorns bil vid avresan missa klungan med de övriga resenärerna. Endast med stor tur och utan att vi egentligen förstod hur kom även vi till slut fram till dagens första excursionspunkt.

Fågelbär på nedlagd jordbruksmark

Första dagens skogliga innehåll bestod av två punkter på fastigheten "Skärstad Övre Boställe". Förutom markägaren *Anders Gladh* guideade *Per Hazell* från Skogsvårdsstyrelsen. Fågelbärsplanteringen här var ett exempel på den stora markomläggning som skedde under 1990-talet när sådan jordbruksmark som av

Nils Bylund och Svenne Hermodsson. Båda ledamöter i Ekfrämjandets styrelse. - Foto: Boris Möllerström.

plantering gjordes fanns inget annat att tillgå. En annan förklaring till problemen lät "det kan bero på torkan för i denna sandiga morän växer ju inte ens gräset". Förutom torka så kunde även en del problem bokföras på sorkens konto.

Vice ordförande Jan Linder hade under gårdagen besökt en fågelbärsplantering i Skåne som gått förträffligt utan att någon kunnat förklara varför. Erfarenheterna från kontinenten säger att med rätt proveniens kan det bli både hur bra som helst men också hur dåligt som helst. Fågelbär är alltså ett lynnigt trädslag. På de torrare partierna hade några tallar etablerat sig och det rekommenderades att satsa på dessa i stället. Bengt Nihlgård gav följande handfasta råd när det gäller fågelbärets krav; lerrik gärna också kalkrik mark, plantera på hösten (här hade planteringen skett på våren under de torra somrarna 1992 och 1994).

olika skäl inte längre ansågs lämplig att använda för jordbrukets produktion i stället lades om till skogsmark. Här valde markägaren att 1992 och 1994 plantera fågelbär. De planteringar som gjordes på nedlagd jordbruksmark har inventerats och resultaten publicerats i en rapport "Uppföljning av lövträdplanteringar på åkermark i Östergötland" som fanns i mappen.

Resultatet på exkursionspunkten var bättre än för länet som helhet men ändå inte "tillräckligt" bra enligt många mening. Det var hög andel skadade träd och träd med kvalitetsfel. Planteringen har skett med stor möda och till hög kostnad och då borde det blivit bättre. Kanske kunde det bero på proveniens. Här har en tysk proveniens använts och det kan vara vanskligt med en flyttning så långt norrut, var en förklaring. Men när denna

Erik Ståål med dotter Bodil. - Foto: Boris Möllerström.

Gunnar Almgren fyllde på rekommendationerna med att fågelbåret tål sparsamt med ljus men kan lätt bli utkonkurrerat i blandning med skuggfördragande trädslag, exempelvis bok.

Under livligt samspråk skedde ett spritt återtag till gårdsplanen där det under tiden dukats upp med kaffe och tilltugg som välvilligt ställts till förfogande av SVS.

Vadstena slott

När kaffet var urdruckat blev det uppsittning och återfärd till Vadstena. Dock inte direkt till hotellet utan först en guidning på Vadstena slott. Där blev det uppdelning på två grupper och ett försök gjordes att räkna deltagarna för den kommande debiteringen av rundturen. Tre olika personer kom till tre helt olika resultat så det antal som redovisades för debitering fick

*Erik Stenström och Bengt Nihlgård. -
Foto: Boris Möllerström.*

*Margit och Olle Berglund. -
Foto: Boris Möllerström.*

bli en kvalificerad gissning. Turen som gick från borggården via källare och vindlande trappor slutade i kyrksalen som hade en enastående akustik. De som så ville kunde sedan ta strandpromenaden tillbaka till hotellet och en stunds vila före det stundande årsmötet. När undertecknad kom fram till hotellet visade det sig att problem tillstött. Antalet beställda rum stämde inte med antalet deltagare och viss panik utbröt. Efter en del omräkningar och avstämningar med utlämnade nycklar kunde de flesta ändå inkvarteras under tak även om det för några blev att återvända till källarvalven i slottet som man just lämnat.

Årsmöte och middag

Årsmötet inleddes av *Arne Mirton* med en tillbakablick över vad som hänt sedan 50-årsjubileet i Östergötland. Arne gjorde

Förundrade ekfrämjare blickar ut över ett återskapat beteslandskap av 1850-talsmodell.
Foto: Jens Varfeldt.

en snabbgenomgång av de tio exkursioner och de sex utlandsresor som företagits sedan dess. Åtta ek-kurser har hållits och lika många rikspristagare har utsetts. Länspris har mottagits av 23 personer. När det gäller medlemsutvecklingen så hade Ekfrämjandet år 1994 36 företag och 175 enskilda som medlemmar. Nu är det 31 företag och 218 enskilda medlemmar. Den ekonomiska ställningen har inte förändrats nämnvärt utan tillgångarna ligger på nivån knappt 200 tkr.

Årsmötesförhandlingarna hölls sedan utan några uppseendeväckande intermezor och avslutades med att *Nils Bylund* lämnade en rapport från marknadsgruppen. Protokoll från årsmötet och rapport från marknadsgruppen har sänts ut till samtliga medlemmar.

Årsmötesmiddagen avnjöts i den pampiga kungasalen. Ett särskilt tack till *Tarkett* som även denna gång välvilligt såg till att deltagarna vid middagen ej led törstens kval.

Morgonen gryr

Frukosten på fredagen intogs i samma kungasal som årsmötesmiddagen. Det tycktes som om de flesta hunnit tillbringa någon stund sovandes mellan middag och frukost. Endast ett fåtal tycktes fortfarande sitta kvar ivrigt samspråkandes på samma plats som vid middagen. Efter utcheckningen bar det av från en helig plats till en annan, nämligen Omberg som beskrivs som östgötarnas heliga berg.

Vid en västslutning mot Vättern mötte markvärden Sveaskogs representanter *Per*

Petersson och Christer Samuelsson upp. Per berättade att Omberg är ett välbesökt turistmål med 350 000 besökare varje år. Här byggdes Alvastra kloster på 1100-talet. På Omberg hade kungen en av landets största djurgårdar (inhägnad jakt-park) under 1600- och 1700-talet. En statlig skogsskola inrättades 1859 och med den inleddes ett mer planerat skogsbruk som bl.a. innefattade inplantering av olika exotiska trädslag. År 2002 beslutade Sveaskogs ledning att avsätta 20 % av bolagets produktiva skogsmark för naturvårdsändamål. Avsättningen skulle koncentreras till landskapsavsnitt med höga naturvärden, gärna i ekoparker. I en ekopark används minst hälften av arealen för naturvårdsändamål. Omberg är just ett sådant område med höga naturvärden och därför inrättades ekoparken Omberg år 2003. Sveaskog arbetar nu med att ta fram planer som innebär att 70% av parkens skogsmark kommer att få en naturvårdsinriktad skötsel. Man vill t.ex. återskapa det gamla beteslandskapet och våtmarker. Parkens drygt 400 jätteekar ska få bättre möjligheter att åldras värdigt samtidigt som förutsättningarna för arvtagarna att ta sig fram ska underlättas. Det område vi först beskådade var 16 ha stort och där hade det tidigare varit tätt med gran som skymt eken. Nu hade granen tagits bort och 250 ekar fått möjlighet att utvecklas bättre. Några ekar hade medvetet skadats för att påskynda bildandet av död ved till gagn för läderbaggen. Samtliga ekar har dokumenterats i foto och siffror. Området var hägnat med stängsel av lärkvirke från trakten och avsikten var nu att släppa in betesdjur. En beskrivning av skötseln av jätteekar och deras arvtagare på Omberg fanns i exkursionsmappen.

Efter denna inledning släpptes ordet fritt och många åsikter kom i dagen. *Erik*

Stenström berättade att han varit med om att anlägga just detta bestånd. Ekollonen kom från Visingsö och hade dragits upp i en då nyanlagd plantskola i närheten av klostret. Detta bestånd var ett av de områden där beståndsanläggningen lyckats bäst och även lärk planterades i beståndet. En livlig diskussion om de åtgärder som Sveaskog vidtagit bröt ut. Många ekfrämjare blev upprörda över vad som nu skedde med den ek som anlades i mitten av 50-talet.

Det kan bara konstateras att skogs-skötseln varierar över tiden. Tidigare inriktningar mot att producera så mycket värdefull virkesråvara som möjligt har nu inom vissa områden förbytts till att producera andra värden. Om detta kan man ha olika åsikter. Det står dock varje skogsägare fritt att sköta sin skog efter eget huvud så länge man håller sig inom de ramar som våra politiker från tid till annan sätter upp.

Fantastiska vyer

Den engagerade diskussionen om olika mål för ekskogsbruket tog på krafterna och ett näringsintag i form av förmiddagskaffe kändes angeläget. Vi förflyttade oss därför längre fram på Norra Sjövägen som går längs Ombergs västra sida och med stupet ner mot Vättern ibland onödigt nära. Vid "Västra väggar" erbjöds en utsikt över Vättern som inte skymdes varken av produktionsek eller naturvårdsek och här smakade Sveaskogs kaffe förträffligt. Det blev ett kortare stopp på ytterligare en punkt på Sveaskogs marker där bland annat problemen med att beta skogsmarker diskuterades. Jordbrukets krav på betesmarker är höga så det är inte på många ställen en markägare kan få betesdjur gratis. Tvärtom får man betala för att få ett skogsområde betat.

Ekfrämjare kontrollerar effekten av inplastning av ekstammar. - Foto: Jens Varfeldt.

"Erfarenheter och idéer..."

...om ädellövskogsskötsel utifrån en privatskogsägares perspektiv" var rubriken för exkursionens återstående del. Privatskogsägaren var *Tor Nyberg* med ett förflutet i "Vi-skogen" och som skogsinspektör. Numera ägare av 600 ha varav 135 ha skog på Omberg och med odling av jordgubbar, kräftor och olika lövträds­slag på programmet. Tor berättade att hans stora intresse för att pröva olika träds­lag inneburit att det på fastigheten nu finns päron, körsbär, gullregn för virkes­produktion men även äkta kastanj, tysk oxel och valnöt. Tor visade några områden där granen avvecklats och där han inte ville ha gran igen. Delvis beroende på att det här är stora problem med rotröta på granen. Valet blev då en lövskogsanläggning med hälften ask / fågelbär och hälften

björk. Det sistnämnda ett "åläggande" från SVS. Tanken med variationen i träds­lag var att slippa monokulturer och utnyttja det faktum att olika träds­lag växer olika fort i ungdomsstadiet. Att valet föll på ask beror på att asken växer fortare, blir rakare och är mer lätthanterlig än ek. Häg­nad är absolut nödvändigt eftersom kombinationerna rådjur-ask-vinter och älg-fågelbär båda leder till katastrof. Det gäller också att hålla efter viltstammarna och vara effektiv under jaktsäsongen. På Omberg är det brist på marginalmarker så när vegetationen vissnat ner på hösten finns bara skogsträden som föda för vilt­et.

Därpå följde en diskussion om björkens vara eller inte vara i kombination med ädellövträd. Ett försök gjordes att avliva myten om att det är bra att "fylla

ut med björk”. Med ett sådant resone-
 mang har man gett upp från början. Flera
 vittnade om att det ändå kommer så
 mycket annat som man får gratis att det
 är helt onödigt att lägga ner tid och pengar
 på en björkplantering. Pengar behövde
 ekfrämjarna inte heller lägga på den lunch
 som nu följde. *Sveaskog* stod nämligen
 än en gång som sponsor.

I sorgens tecken - svarta sopsäckar

Efter lunchen bar det av till dagens sista
 punkt, även denna belägen på Tor Ny-
 bergs fastighet. I en slutning upp mot
 Omberg kunde en stram, svartklädd skara
 ekstammar beskådas. Tor berättade att de
 ekar som här stod kvar efter gallring led
 för att deras kamrater tagits bort och där-
 för hade det känts naturligt att klä dem i
 svart. Efter en tyst minut berättade Tor att
 här funnits en björk/granskog som var så
 tät att man inte såg de ekar som också
 fanns insprängda i beståndet. Efter mycket
 funderande kom tanken att här ordna ett
 tvåskiktat bestånd med ek och ett be-
 skuggande buskskikt. Eftersom ekarna
 stått hårt trängda hade kronorna inte fått
 möjlighet att utvecklas och friställningen
 riskerade nu att skapa en kraftig vattskotts-
 bildning. Något som plastinbakningen
 skulle förhindra. Beståndet var gallrat för

ett år sedan och plasten monterades un-
 der våren. Många höjde ögonbrynen men
 fler hade sett liknande försök tidigare.
 Bl.a. fanns erfarenheter av att i stället för
 plastsäck använda uppskurna dränerings-
 rör som även kunde tjäna som viltskydd.
 Den metoden ger även fördelen av en
 ventilation kring stammen. Risken med
 plastinbakning är att det blir hög tempe-
 ratur och fuktighet som kan gynna
 svamptillväxt. Även exempel med papp/
 papper och störor nämndes.

Därmed hade eftermiddagen lidit så
 långt att det var dags för *Arne Mirton* att
 avsluta årets exkursion. Arne tackade alla
 som så välvilligt ställt upp och visat både
 det som väckt positiva och negativa känslor.
 Ett syfte med exkursionerna är ju att
 visa vad som pågår inom olika skogliga
 kretsar och därigenom skapa intresse för
 en diskussion som får ha ett mycket högt
 tak. Ett särskilt tack till Skogsvårds-
 styrelsen som nu liksom för tio år sedan
 lotsat Ekfrämjandet genom det östergöt-
 ska landskapet. Väl mött 2005 i Västra
 Götalands län!

"Här är receptet på den goda limpan som efterfrågades när vi var på Höje Omberg"

M.V.H. Fredrik Lenér

Det här behövs för en limpa:

- 3 dl rågsikt
- 3 dl grahamsmjöl
- 1 1/2 dl vetemjöl
- 1 tsk salt
- 4 tsk bikarbonat
- 1 1/2 dl lingonsylt
- 1/2 dl sirap
- 3 dl filmjöl
- Kummin och russin efter behag

Ommalimpa

Blanda mjölsorterna med salt och bikarbonat i
 en bunke. Tillsätt lingonsylt, sirap och filmjöl
 och sedan russin och kummin. Arbeta ihop
 degen snabbt annars blir degen seg. Lägg
 degen i en smord form som rymmer ca 1 1/2
 liter och släta till ytan. Grädda i nedre delen av
 ugnen i ca 50 minuter. Stjälp upp brödet ur
 formen och låt det kallna på galler eller under
 en bakduk.